

John Locke (1632-1704)

- Inglise filosoof, empirismi rajaja
- Empirism (kr εμπειρια 'kogemus') on arusaam, et kõik teadmised pärinevad lõppkokkuvõttes kogemusest

Empirism ja ratsionalism

- Empirism on arusaam, et kõik teadmised pärinevad lõppkokkuvõttes kogemusest
- Ratsionalism (ld *ratio* 'mõistus') on arusaam, et tõsikindel teadmine pärineb mõistusest enesest, olles sünnipärane

Locke kritiseeris sünnipäraste ideede teooriat

Sünnipäraste ideede teooria saab Locke'i arvates ümber lükata, kui näidata

“kuidas inimesed ainuüksi oma loomulike võimete abil, ilma selliste sünnipäraste jälgedeta, mõistete või printsiipideta võivad saavutada kõik teadmised, mis neil on”

Hinges ei ole sünnipäraseid ideesid

- Sündides on inimese hing ilma igasuguste ideedeta (mõistete, kujutlusteta)
- Locke võrdles vastsündinu hinge
 - a) puhta paberilehega
 - b) esialgu veel tühja toaga

Kõik ideed pärinevad kogemusest

Kogemuse allikaid on kaks:

- 1) aistingud (kr αισθησις 'meeletaju, tunne')
- 2) refleksioon (ld *reflexus* 'peegeldus')

Liht- ja liitideed ehk tuletatud ideed

- Lihtideed tekivad iseenesest tänu kogemusele
- Liitideed moodustab mõistus lihtideedest. Liitideed on:
 - 1) substantsi idee (konkreetses objekti koguidee)
 - 2) suhteidee
 - 3) üldidee

Üldideede moodustamine

Üldideede moodustab mõistus abstraherimise
(ld *abstrahere* 'eemaldama') teel

Primaarsed ja sekundaarsed omadused

- Primaarsed (ld *primārius* 'esmane') omadused on kehal alati
- Sekundaarsed (ld *secundārius* 'teisene') omadused on kehal vaid teatud tingimustes ning nende tajumise korral

Tunnetuse astmed

1. Intuitiivne tunnetus
2. Demonstratiivne ehk tõestav tunnetus
3. Meeleline tunnetus

Tunnetus- ja otsustusvõime

- Kõike ei ole võimalik tunnetada, st tõsikindlalt teada saada
- Seal, kus tunnetus osutub võimatuks, aitab meid otsustusvõime (ingl *judgement*)

Kirjandus

- Ayers, M. Locke. Tallinn, 2000
- Meos, I. Uusaja filosoofia. Peatükke filosoofia ajaloost. Tallinn, 2000
- Rebane, J. Tunnetusteooria põhiprobleemid. Tallinn, 1986
- Saarinen, E. Filosoofia ajalugu tipult tipule, Sokratesest Marxini. Tallinn, 1996
- Zaitšenko, I. John Locke. Tallinn, 1976